

ШЛЯХАМИ НІМЕЦЬКИХ КНИГОВИДАВЦІВ

(Погляд в історичне минуле)

Добігає кінця рік німецької мови в Україні. За цей період в багатьох вишах, школах, музеях, бібліотеках відбулися різноманітні заходи, які розширили уявлення українців про Німеччину. Саме мова і література та їх невід'ємні провідники – книги - стали платформами для передачі культури, освітніх стандартів та європейських цінностей країни.

З новації (1439 р.) німецького винахідника Йогана Гутенберга почалося прогресивне розповсюдження механічного друку. Відкриття значно прискорило глобальне прийняття винаходу у всіх головних регіонах світу XIX сторіччя та зіграло неоціненну роль в книгорозповсюдженні й книговикористанні.

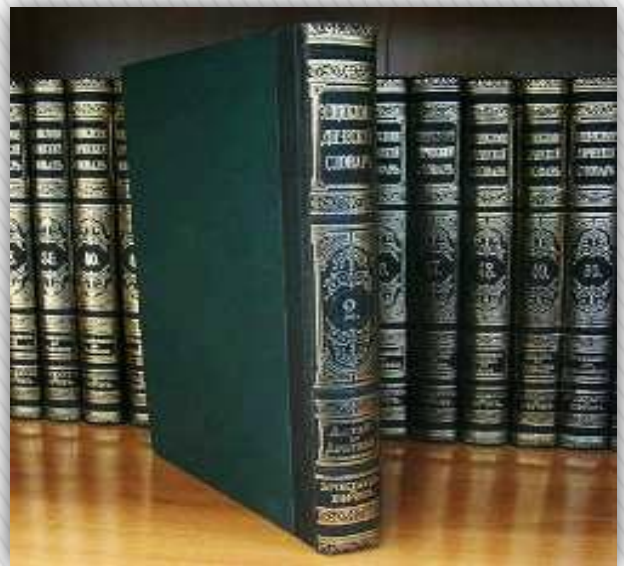

Рухомі металеві літери і пристрій для набору тексту (верстатка) уперше створені Гутенбергом.

Наприкінці ХІХ ст. швидкими темпами на теренах Російської імперії з'явилися спільні з Німеччиною книжкові виробництва, книгарні, типографії, друкарні окремих власників. Вони відігравали визначну роль, як у популяризації книги в цілому, так і, зокрема, німецьких авторів та видавців. На полицях фонду РЦК зберігаються чимало унікальних видань таких майстрів книги.

Так, в Санкт-Петербурзі одним з перших почало працювати видавниче **АТ «Брокгауз (Лейпціг) – Ефрон (Санкт-Петербург)»**. Виходу з друку лише «Енциклопедичного словника» цього товариства було б достатнім, щоби про цю високотехнологічну та прогресивну типографію знав весь світ.

Але одночасно випускаються ще і серії «Всемирная история по странамъ и эпохамъ», «Библиотека великихъ писателей».

Вони представили плеяду авторів самої Німеччини та знаних класиків інших літератур. А їх поліграфічне оздоблення вирізнялось витонченістю, довершеністю, досконалістю.

ФРЦК має у наявності всі 82 т. (4 додаткових) словника та окремі примірники вищезгаданих серій:

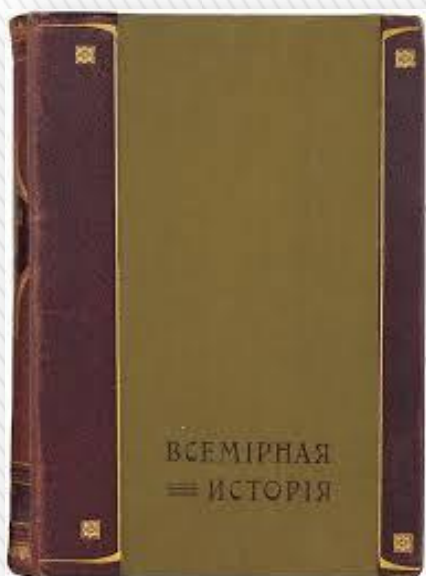
- ✓ **Энциклопедическій словарь / подъ ред. проф. И. Е. Андреевскаго ; въ продолж. К. К. Арсеньева и засл. проф. Ф. Ф. Петрушевскаго. – СПб. : Брокгаузъ – Ефронъ, 1898-1907. – 82 т.**
- ✓ **Бецольдъ К. Ассирія и Вавилонія / К. Бецольдъ. Исторія Древняго Востока; Японія и ея обитатели / Ф. Гомель. – СПб. : Брокгаузъ – Ефронъ, 1904. – 365с. – (Всемирная исторія по странамъ и эпохамъ). – (Б-ка самообразов.)**
- ✓ **Пушкинъ А. С. Собрание сочиненій: в 6 т. / А. С. Пушкин; подъ ред. С. А. Венгерова. – СПб. : Брокгаузъ – Ефронъ, 1907-1915. – (Б-ка великих писателей). – Т.1-4.**
- ✓ **Шиллеръ И. Собрание сочиненій въ переводѣ русскихъ писателей: в 4 т. / И.Х.Ф. Шиллеръ ; подъ ред. С.А. Венгерова. – СПб. : Брокгаузъ – Ефронъ, 1907-1915. – (Б-ка великих писателей). – Т.3.**

Вражає змістовний склад кожного видання, його наповненість різновидами довідників, покажчиків та інших додатків, а також добротне оздоблення кожної книги.

Подібністю вирізняється і видання

- ✓ Пflug – Гартунг Юлиус Всемирная История: [в 6 тт.] / Пflug – Гартунг ; пер. с доп. под. ред. проф. Н. И. Картьева и С. Г. Лозинского ; отд. рис. истор. А. А. Корнилова, Н. П. Василенко. – СПб. : Изд-е Брокгауз – Ефронь, 1910 – 1912.

Кожний том містить у собі теоретичні дослідження істориків – науковців багатьох країн світу, корисні додатки в хронологічних таблицях та покажчиках імен історичних постатей, вкладки з портретами тогочасних славетних особистостей, приклади деяких оригінальних документів, як то, «Индульгенція отъ 1455 г.» (Т.6, с.521), що була надрукована на першому верстаті Гутенберга. Зробила видання унікальним і високоякісна поліграфія.

Велику просвітницьку діяльність у Санкт – Петербурзі проводило **ТОВ «Просвѣщення»**, яке було створено за сприянням і частково на кошти Лейпцігського Бібліографічного Інституту. Багато поколінь допитливих читачів завдяки цьому видавництву пізнавали, відкривали, знайомилися з новими науками, незваними світами, новими іменами.

Чимало корисного зробило «Просвѣщення» й для пропаганди німецької літератури. Передрук в перекладах зі стереотипів, з багатьох серій та окремих рідкісних видань, факсиміле закріпило на багато років поспіль лідерство за цим видавництвом. Майже всі його видання того періоду визнають за бібліографічну рідкість.

Серед зібрань ФРЦК – видання німецьких авторів :

- ✓ Мейеръ М. Вильгельмъ Міроздание. Астрономія в общепонятномъ изложеніи / Мейеръ М. Вильгельмъ; под ред. засл. проф. Императорскаго Санкт-Петербургскаго ун-та С.П. фонъ Глазенапа; пер. с доп. и библиогр. указателемъ по рус. лит. ; печатного со стереотипа. – СПб. : Просвѣщення, 1909. – 680 с. – (сер. «Вся природа»)

/Надруковане в перекладі зі стереотипу з дозволу видавців оригіналу/

- ✓ Неймайр М. Історія землі. В 2 т. Т. 2 / М. Неймайр ; пер. со 2-го нѣм. изд., перераб. и доп. проф. В. Улигом, с доп. по геології Росії В. В. Ламанскаго и А. П. Нечаева ; под ред. засл. проф. Император. Санкт – Петербургскаго ун-та А. А. Иностранцева. – СПб. : Тов. «Просвѣщение», 1903. – 849 с.: ил. – (серия «Вся природа»); с 694 рис. въ текстѣ, 2 картинками в краскахъ, 10 хромолитографіями и 6 рѣзными на дереве картинками ; бібліогр. указ. соч. по геології Росії; указ. автор.; указ. латин. назв.; предметн. и географ. указ.

/ Рекомендовано Учёнымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвещенія для фундаментальныхъ библиотекъ всехъ среднихъ учебныхъ заведеній.

Рекомендовано Учебнымъ Комитетомъ, состоящем при Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи по учрежденіямъ Императрицы Маріи, для фундаментальныхъ библиотекъ всехъ среднихъ учебныхъ заведеній Вѣдомства, какъ одно из капитальнѣйшихъ и строго научныхъ сочиненій по отдѣлу естествознанія /

- ✓ Ратцель Ф. Народовѣдѣніе: в 2 т. / Фридрих Ратцель, проф. ; пер. со 2-го перераб. нѣм. изд. Д. А. Коропчевскаго. – СПб. : Изд-е Тов. «Просвѣщеніе», 1901–1902. – (сер. «Вся природа»)

/Надруковане зі стереотипу/

Представлені також окремі науково – популярні видання серії «Всѣмїрная географія» за загальною редакцією німецького географа проф. Вільгельма Сиверса.

- ✓ Декертъ Эмиль. Северная Америка / Э. Декертъ, док. ; пер. со 2-го перераб. нѣм. изд. проф. А. Л. Погодина. – СПб. : Тов. «Просвѣщеніе». – 574 с.: ил. – (Серия «Всѣмїрная географія» / под общ. ред. проф. В. Сиверса – [1903–1908])
- ✓ Сиверсъ В. Австралія. Океанія и Полярные страны / Вильгельм Сиверсъ, проф., Вилли Кюкенталь, проф. ; пер. со 2-го перераб. нѣм. изд. Г. Г. Генкеля, с доп. проф. А. Н. Краснова. – СПб. : Тов. «Просвѣщеніе». – 636 с.: ил. – (Серия «Всѣмїрная географія» / под общ. ред. проф. В. Сиверса – [1903–1908])
- ✓ Сиверсъ В. Азія / В. Сиверсъ, проф.; пер. со 2-го перераб. нѣм. изд. Г. Г. Генкеля ; под ред. А. Н. Краснова. – СПб. : Тов. «Просвѣщеніе». – 758 с.: ил. – (Серия «Всѣмїрная географія» / под общ. ред. проф. В. Сиверса – [1903–1908])

Окрім наукових текстів дослідників країн і континентів, в додатках до кожного тому - іменний та географічний покажчики, до кожного розділу - перелік більш ранніх праць названих авторів, багато чудових ілюстрацій.

Настільки ж винятковими давно стали колективні праці :

- ✓ Вселенная и человечество. История исследования природы и приложения ее сил на службу человечеству / под общ. ред. Ганса Крэмера. – СПб. : Просвещение, [1905 - 1908].
- ✓ История человечества. Всемирная история: в 9 тт. / под общ. ред. д-ра Г. Гельмольта; пер. с нем. Е. В. Тарле, П. А. Казанскага, Я. А. Лурье. – СПб. : Тов. «Просвещение».- [1904 – 1907] . – отдѣльн. прилож. , общ. указ. для I–IX тт.

Неоціненний вклад привнесли в книговидавничу справу представники німецької нації, які народилися і проживали за межами країни.

Серед них київський книговидавець **Федір (Франц Карл) Олександрович Іогансон**.

Німець за походженням, петербуржець за місцем народження, у 1870 році переїхав до Києва та зайнявся книжковою торгівлею, відкривши власне видавництво – **«Южно-русское издательство Ф. А. Иогансона»**. Крім Києва, філії видавництва і книжкові магазини знаходилися в Харкові, Москві та Петербурзі, які зробили багато корисного у виготовлені та розповсюджені книги в цілому, а також окремих видань німецьких авторів.

З фонду РЦК:

- ✓ Бѣлинскій В. Г. Сочиненія: въ 4 т. / В. Г. Бѣлинскій. – К. ; Пб. ; Х. : Южно-Рус. Книгоизд-во Ф. А. Югансона, 1902. – съ портр. автора со сним. В. Васнецова и избр. письм. Бѣлинскаго .
- ✓ Герцберг Г. Ф. Исторія Греціи / Г. Ф. Герцберг, проф. Галльскаго ун-та ; пер. с нем. А. В. Прахова. – К. ; Х. : Кн. маг. Ф. А. Югансона, 1898: – 664 с. – съ политапажами въ текстѣ и отдѣльными рисунками.
- ✓ Герцберг Г. Ф. История Рима / Г. Ф. Герцберг ; пер. с нем. М. А. Антоновича. – К. ; Х. : Кн. маг. Ф. А. Югансона, 1899. – 672 с. – съ политапажами въ текстѣ и отдѣльными рисунками.
- ✓ Кольбъ Г. Фр. Исторія человеческой культуры съ очеркомъ формъ государственного правленія, политики, развитія свободы и благосостоянія народовъ / Кольбъ Г. Ф. пер. съ 3-го перераб. и значит. доп., нѣм. изд. ; под ред. А. А. Рейнгольдта. – К. : Южно–Рус. Книгоизд., 1897. – 588 с.
- ✓ Рибо Т. Психологія чувствъ: въ 2 ч. / Т. Рибо ; пер. с франц. – К. ; Одесса; Петербургъ : Южно–Рус. Книгоизд. Ф. А. ЮГАНСОНЪ, 1912. – 299 с.
- ✓ Шекспиръ В. Полное собраніе сочиненій : въ 4 т. / В. Шекспиръ ; пер. П. А. Каншина ; біогр. очеркъ. проф. Моск. у-та Н. И. Стороженко. – К. ; Петербург ; Х. : Южно-Русское Кн. изд–во Ф. А. Югансона, 1902 – 1903.

Плідну співпрацю з науковцями Харківщини проводила поліграфічна установа «**Паровая типография и литография Моисей Зильберберг и Сыновья**»:

- ✓ Багалъй Д. И. Опытъ Исторіи Харьковскаго Университета (По Неизданнымъ Матеріаламъ). Т.1. (1802–1815) / Д. И. Багалъй. – Х. : Паровая Типогр. и Литогр. Зильберберг, 1898. – 1204 с.
- ✓ Багалъй Д. И. Опытъ Исторіи Харьковскаго Университета (По Неизданнымъ Матеріаламъ). Т.2. (Съ 1815 По 1835 Г.) / Д. И. Багалъй. – Х. : Паровая Типогр. и Литогр. Зильберберг и Сыновья, 1904. – 1136 с. – [Ректор Харк. Ун-Та К 100–Лет. Юбилею Ун-Та (1905 г.)]
- ✓ Лобачевскій Н. И. Новыя начала геометріи с полной теоріей параллельныхъ / Н. И. Лобачевскій. – Х. : Паровая Типогр. и Литогр. Зильберберг и Сыновья, 1912. – 234 с. – с прилож. биограф. оч. авт. и прим.
- ✓ Лукьянченко С. Пространство Лобачевскаго–Болье. В 2 ч. / С. Лукьянченко. — Х. : Паровая Типогр. и Литогр. Зильберберг и Сыновья , 1914. – 87 с.
- ✓ Синцовъ Д. М. Интегрированіе обыкновенныхъ дифференціальныхъ уравненій / Д. М. Синцовъ. – Х. : Паровая Типогр. и Литогр. Зильберберг и Сыновья, 1913. – 388 с.

Добру славу по собі залишив **Борис Ківович Фукс**, який володів у Києві однойменним книжковим видавництвом та книгарнею у Москві. Окрім видавничої справи і торгівлі, Фукс виконував роль редактора в деяких виданнях, писав статті під псевдонімом «**Б.Ф.**», «**Б.К.Ф.**»

З фонду РЦК:

- ✓ Нордау М. Собрание сочинений: в 12 т. / М. Нордау ; пер. с нѣм. под ред. В. Н. Михайлова. – К. : Изд-е Б. К. Фукса, 1902. – съ порт. авт. и очерк. его жизни и дѣят.

У Санкт – Петербурзі велику роботу проводив видавець, редактор, книгопродавець **Бітнер Вільгельм (Казимір) Вільгельмович**, засновник журналу для самоосвіти **«Вѣстникъ знанія»**.

В журналі розміщувались популярні статті, наукова хроніка, розгалужений відділ бібліографії.

З 1903 р. почали виходити серіями книжкові додатки, 12 випусків в рік кожна : «Общедоступный университет», «Энциклопедическая библиотека», «Б-ка систематического знания», «Народный университет», «Б-ка энциклопедич. знания» та ін. За редакцією В. В. Бітнера у 1907—1911 рр. вийшла «Настольная иллюстрированная энциклопедия».

Книги з ФРЦК :

- ✓ Вундть Вильгельмъ Естествознаніе и психологія / В. Вундть, проф. ; пер. с нем. А. Ф. К. Ш.; под. ред. В. В. Битнера. – СПб. : Тов. «Народная Польза», 1904. – 96 с.- (Энциклопед. б-ка для самообразов.)
- ✓ Мильошо Г. Къ звѣздамъ. Популярный курсъ астрономіи / Г. Мильошо ; подъ ред. В. В. Битнера ; пер. съ фр. И. В. Горкина. Вокругъ свѣта / О. М. Ланнелонгъ ; подъ ред. В. В. Битнера ; пер. съ фр. В. О. Левицкаго, С. П. Піотух-Кублицкой ; съ рис. Н. Каразина, Терона, Дегрефа и др., фотогр. и картами. – СПб. : Изд-во «Вѣстника Знанія», 1912. – 144+287 с.
- ✓ Трауготтъ Ф. Краткая исторія философіи / Ф. Трауготтъ ; пер. с нем. ; под ред. В. В. Битнера. – СПб. : Изд-во «Вѣстника знанія», 1909. – 164 с. – съ прилож. словаря философ. термин.

Корисні справи **«Типографії Ю. Н. Ерліх»** також не зникли безслідно. Видатний видавець, просвітитель, засновник мережі народних бібліотек Ф. Ф. Павленков багато років співпрацював з друкарнею. Більшість книг з його унікальної біографічної серії «Жизнь замечательных людей. Биографическая библиотека Флорентия Павленкова» виходили в світ саме з цієї типографії.

У фондї рідкісної книги немає видань серії «ЖЗЛ», але зберігається видане німецькою мовою :

- ✓ Шиллеръ И. Вильгельмъ Телль / И. Шиллеръ ; съ введен., прим. и слов. Э. К. Андерсона. – СПб. : Типогр. Ю. Н. Эрлихъ, 1895. – 201 с. – (избр. нѣм. писатели для школь); на нѣм. яз.

Інші видання :

- ✓ Бѣлинскій В. Г. Сочиненія: въ 4 т. / В. Г. Бѣлинскій. – СПб. : Изд-е Ф. Павленкова, 1896. – съ портретом и факсимиле автора, гравюрой съ картины Наумова и ст. Н. К. Михайловскаго.
- ✓ Витковскій В. Картографія (Теорія картографіческихъ проекцій) / В. Витковскій. – СПб. : Тип. Ю. Н. Эрлихъ, 1907. – 463 с.

Додатки:

1. Історія книговидання - Студопедія.

<https://studopedia.org/10-116407.html>

2. Перші друкарські машинки. Техніка поліграфії і нові засоби ...

bibliograph.com.ua/spravochnik-185-tehnika/109.htm

3. Найбільші книговидавці кінця ХІХ - початку ХХ століття

...

um.co.ua/8/8-7/8-75830.html

